

تعیین سطح توسعه یافتگی شهرستان های استان مازندران - رویکرد تحلیل عاملی

تاریخ پذیرش مقاله: ۸۹/۱۲/۲۵

تاریخ دریافت مقاله: ۸۹/۱۱/۲۸

دکتر اصغر ضرابی (دانشیار - عضو هیأت علمی دانشگاه اصفهان - گروه جغرافیا)
نازنین تبریزی* (دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه ریزی شهری دانشگاه اصفهان)

چکیده

امروزه کاهش نابرابری در استفاده از منابع، امکانات و تسهیلات، یکی از مهم ترین معیارهای اساسی توسعه پایدار در سطح مناطق کشور به شمار می رود. پژوهش حاضر با هدف شناخت میزان توسعه در استان مازندران و افزایش میزان ثمربخشی اقدامات آینده، به بررسی سطح توسعه یافتگی شهرستان های این استان پرداخته است. روش پژوهش کمی - تحلیلی بوده که با استفاده از مدل های کمی و نرم افزارهای GIS و SPSS صورت گرفته است. در این مقاله ابتدا ۳۷ شاخص مورد بررسی در زمینه های مختلف با استفاده از روش پیشرفته تحلیل عاملی به ۸ عامل تقلیل یافته و سپس به صورت تلفیقی در شاخص ترکیبی توسعه ارایه شده است. یافته های پژوهش نشان می دهد که میزان توسعه در سطح شهرستان های استان مازندران متعادل نبوده و به ترتیب ۳، ۵، ۳، ۴ و ۱ شهرستان در سطوح توسعه یافته تا محروم استان جای گرفته اند. عدم تعادل های شهرستانی موجود در استان، به دلیل تفاوت بارز در توزیع شاخص های مختلف اقتصادی، فرهنگی، بهداشتی، خدماتی و ... بوده که بهبود آن ها در شهرستان های دارای کمبود، ضروری می باشد.

واژه های کلیدی

تحلیل عاملی، سطح توسعه یافتگی، عدم تعادل، استان مازندران

* نویسنده رابط: n.tab358@yahoo.com

۱- مقدمه

امروزه مقوله توسعه دغدغه‌ی خاطر بسیاری از کشورهاست به عبارت دیگر توسعه چیزی جز رضایت بخش تر کردن وضعیت زندگی مردم نیست. بسیاری از نظریه پردازان توسعه، بر کاهش نابرابری‌ها موجود و رفع دوگانگی‌ها به عنوان یکی از اهداف اساسی توسعه تأکید دارند. نبود توازن در جریان توسعه بین مناطق گوناگون موجب ایجاد شکاف و تسریع نابرابری منطقه‌ای می‌شود که خودمانعی در مسیر توسعه است. بر این اساس مطالعه سطح توسعه یافتگی پهنه‌های مختلف یکی از اقدامات ضروری و پایه برای برنامه‌ریزی و اصلاحات در جهت تأمین رفاه انسانی همراه با عدالت اجتماعی است که می‌تواند تخصیص منابع را با رفع نابرابری‌های منطقه‌ای همراه نماید. در واقع بررسی و شناخت وضعیت مناطق، قابلیت‌ها و کاستی‌های آن در برنامه‌ریزی منطقه‌ای از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است چرا که آگاهی از نقاط قوت و ضعف موجود به ارایه طرح‌ها و برنامه‌ریزی مناسب در تمام زمینه‌ها کمک شایانی می‌نماید. این مقاله به بررسی سطح توسعه یافتگی شهرستان‌های استان مازندران با توجه به شاخص‌های موجود در بخش‌های مختلف آموزشی، بهداشتی-درمانی، فرهنگی-اجتماعی، اقتصادی، مسکن، خدمات زیربنایی و ... با کمک تکنیک پیشرفته تحلیل عاملی می‌پردازد. تحلیل عاملی روشی مناسب برای تحلیل شاخص‌ها و تبدیل آنها به عوامل معنی‌دار، بدون از دست دادن اطلاعات با صرفه‌جویی در زمان و هزینه است. بدین ترتیب ابتدا با کمک تکنیک فوق‌الذکر، شاخص‌های مورد بررسی به چند عامل تقلیل یافته و سپس از طریق شاخص ترکیبی توسعه انسانی^۱، سطح توسعه یافتگی هر یک از شهرستان‌ها تعیین و بررسی می‌گردد.

۲- دیدگاه‌ها و مبانی نظری

۲-۱- مفهوم توسعه

توسعه، پدیده جدیدی نیست بلکه با انسان زاده می‌شود و همراه با تکامل زندگی اجتماعی انسان رشد کرده و هرگز از آن جدا نبوده است. از این رو باید تکامل و توسعه را در تعالی جامعه

^۱ نحوه محاسبه شاخص ترکیبی توسعه انسانی :

$$EC_{ij} = \frac{Max_{ij} - Actual_{ij}}{Max_{ij} - Min_{ij}}$$

$$EC_j = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n EC_{ij}$$

$$ECDI = (1 - EC_j)$$

انسانی جستجو کرد و همراه با این تعالی ابعاد جدیدی برای آن در نظر گرفت. (زنجانی، ۱۳۷۱، صفحه ۱۱۸) در یک نگاه کلی می توان اذعان داشت که توسعه کوششی آگاهانه، نهادی شده و مبتنی بر برنامه ریزی برای ترقی اجتماعی و اقتصادی جامعه، پدیده منحصر به فرد قرن بیستم است که از سال ۱۹۱۷ در شوروی سابق آغاز شده و تا کنون، اندیشه توسعه همانند هر پدیده دیگر تحول و تکامل یافته است. (رخشانی نسب، ۱۳۸۷، صفحه ۲۷) در واقع توسعه را باید جریانی چند بعدی دانست که مستلزم تغییرات اساسی در ساخت اجتماعی، طرز تلقی عامه مردم، نهادهای ملی و نیز تسریع رشد اقتصادی، کاهش نابرابری و ریشه کن کردن فقر مطلق است.

توسعه در اصل باید نشان دهد که مجموعه نظام اجتماعی، هماهنگ با نیازهای متنوع اساسی و خواسته های افراد و گروه های اجتماعی در داخل نظام، از حالت نامطلوب زندگی گذشته خارج شده و به سوی وضع یا حالتی از زندگی که از نظر مادی و معنوی «بهرتر» است، سوق می یابد. بطور کلی، توسعه همان حرکت از وضع موجود (ناپایدار) به سوی وضع مطلوب (پایدار) است که منجر به افزایش شاخص رفاه اجتماعی، اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و زیست محیطی می شود که جوامع بشری را به سوی رشد و بهره وری بالا سوق می دهد. (میرزائی، ۱۳۸۴، صفحه ۱۷) شایان ذکر است هنگام تعریف توسعه غالباً مفاهیم رشد و پیشرفت نیز مطرح شده و بعضاً به جای یکدیگر به کار می روند. رشد به معنی افزایش کمی است و اغلب در مباحث اقتصادی و افزایش مصرف مواد به کار می رود. اما توسعه به معنی افزایش کیفی و به فعل درآوردن یک توان بالقوه می باشد. (frazier 1997, p184).

امروزه نظریه پردازان ضرورت برنامه ریزی منطقه ای صحیح را برای رسیدن به توسعه متوازن مطرح می کنند و معتقدند که توسعه متعادل بر آن است که بهترین شرایط و امکانات را برای پیشرفت جامع و همه جانبه فراهم آورد، تفاوت های کیفیت زندگی بین منطقه ای و درون منطقه ای را به حداقل برساند و در نهایت از بین ببرد. (Bhatia, 2004)

۲-۲- توسعه و عدالت اجتماعی

هدف از برنامه ریزی های توسعه در هر جامعه معمولاً افزایش کیفیت زندگی، سطح درآمد، اشتغال، آموزش، بهداشت و تغذیه، مسکن و سالم سازی کیفیت محیط زیست و از بین بردن فقر می باشد. بدین ترتیب می توان اذعان داشت هدف از توسعه، بهبود شرایط کلی زندگی مردم است. در هر کشوری اقشار خاصی از مردم هستند که وضع زندگی آن ها به مراتب بهتر از دیگران است. از این رو

توسعه باید بیشترین توجه خود را به کسانی معطوف کند که سطح زندگی مطلوبی ندارند. (تقوایی و رحمتی، ۱۳۸۵، صفحه ۱۲۱) بنابراین برای ایجاد محیطی سالم، مطلوب و توسعه یافته، ناگزیر بایستی ابعاد اجتماعی - اقتصادی توسعه را در نظر گرفت و با تامین عدالت اجتماعی از بحران ها، تنش ها و چالش های مختلف جلوگیری کرد. اگر مناطق بخواهند امکانات رفاهی ساکنین خود را بهبود بخشند باید از چند جنبه توسعه یافته و عملکرد مناسبی داشته باشند. اولین و مهم ترین امر این است که پهنه مورد نظر قابل زیست بوده و کیفیت مناسب زندگی و فرصت های عادلانه برخورداری از امکانات و تسهیلات را به تمام ساکنان خود ارائه دهد. در عین حال مناطق مذکور باید قابل رقابت با سایر پهنه ها بوده به درستی اداره و مدیریت شوند. (پاگ، ۱۳۸۳، صفحه ۱۹)

سازمان ملل متحد در زمینه استراتژی توسعه به تلفیق مولفه های اقتصادی و اجتماعی پرداخته و در صورت بندی ارائه شده بر چهار مورد تاکید ورزید:

(الف) عدم حذف هیچ یک از بخش های جمعیت از قلمرو دگرگونی و توسعه؛

(ب) ایجاد نوعی دگرگونی ساختاری که به توسعه ارتقا بخشد و تمام بخش های جمعیت را به مشارکت در فرایند توسعه ترغیب کند؛

(پ) تعقیب عدالت اجتماعی و از جمله تلاش برای توزیع عادلانه امکانات و تسهیلات

(ت) قائل شدن اولویت بالا برای توسعه توانایی های انسانی، تامین فرصت های شغلی و برآوردن نیازهای کودکان» (زاکس، ۱۳۷۷، ص ۲۶).

بنابراین بر اساس اصل عدالت اجتماعی، می توان گفت که جامعه باید برای کاهش عدم تعادل در نواحی محروم مخارج بیش تری تقبل کند. اقدام به چنین کاری خود تأمین عدالت اجتماعی است. همین امر درباره تخصیص منابع اضافی به گروه هایی که نیازمند خدمات بیش تری هستند نیز صادق است.

۳- بررسی داده های آماری و روش پژوهش

۳-۱- انتخاب شاخص های مورد مطالعه

داشتن شناخت دقیق از وضعیت پهنه های جغرافیایی در زمینه های مختلف، مستلزم دسترسی به اطلاعات جامع و تحلیل مناسب از آن ها می باشد. برای دستیابی به این منظور در این پژوهش، مجموعه ای از شاخص های مختلف اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، آموزشی، بهداشتی، جمعیتی و ...

مورد استفاده قرار گرفته است. در واقع این شاخص ها می توانند سطح مشخصی از رفاه و توسعه مناطق جغرافیایی را بر اساس معیارهای انتخاب شده نشان دهد.

۳-۲- روش پژوهش

با توجه به مؤلفه های مورد بررسی، رویکرد حاکم بر این تحقیق کمی- تحلیلی است. در این پژوهش، شهرستان های استان مازندران با بررسی و تلفیق شاخص های مختلف اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی، بهداشتی - درمانی، آموزشی و... از نظر سطح توسعه یافتگی شاخص های یاد شده، سطح بندی گردیده اند. تحلیل آماری داده های مورد بررسی بر اساس روش تحلیل عاملی صورت گرفته و ۳۸ شاخص موجود به ۸ عامل معنادار کاهش یافته است. در این پژوهش برای کسب نتایج دقیق تر و تحلیل فضایی اطلاعات از نرم افزارهای SPSS و GIS استفاده گردیده است.

تحلیل عاملی یکی از ابزارهای قوی و انعطاف پذیر برای متغیرهای به هم وابسته و مشترک است. این مدل روشی برای خلاصه کردن اطلاعات می باشد. در عین حال این خلاصه کردن به ترتیبی صورت می گیرد که نتیجه خلاصه از نظر مفهوم معنی دار است. (موسوی و حکمت نیا، ۱۳۸۴، ص ۵۹) در واقع ویژگی عمده تکنیک تحلیل عاملی، کاهش شاخص ها و متغیرهای زیاد به چند عامل با استفاده از روش های ریاضی پنهان و پیچیده است. (تقوایی و رحمتی، ۱۳۸۵، صفحه ۱۲۳)

۳-۳- مراحل انجام تحلیل عاملی

۳-۳-۱- تشکیل ماتریس داده ها و ماتریس همبستگی

ماتریس داده ها در پژوهش حاضر جدولی است که ستون های آن در برگیرنده ۳۷ شاخص و سطرهای آن شامل شامل ۱۶ شهرستان مازندران است. جهت کشف ارتباط درونی شاخص های فوق الذکر نیز ماتریس همبستگی ۳۷ در ۳۷ تشکیل گردید.

۳-۳-۲- استخراج عامل ها

استخراج عامل ها با استفاده از ماتریس همبستگی صورت می پذیرد. در روش تحلیل عاملی، عواملی در تحلیل نقش مهم تری دارند که مقدار ویژه بزرگ تر از یک داشته باشند. همچنین در اتصال شاخص ها با هم در عوامل، شاخص هایی مورد استفاده قرار می گیرد که ضریب همبستگی آن ها

بیش تر از ۰/۵ باشد. نتیجه به دست آمده در این پژوهش کاهش ۳۷ شاخص به ۸ عامل بوده است که در مجموع ۹۰/۰۹ درصد واریانس را می پوشاند. (جدول شماره ۱)

جدول (۱): مقدار ویژه و درصد واریانس توزیع شده در عامل ها

عامل	مقدار ویژه	درصد واریانس	درصد واریانس تجمعی
۱	۱۱/۴۰	۳۰/۰۳	۳۰/۰۳
۲	۶/۳۱	۱۶/۶	۴۶/۶۳
۳	۵/۷۶	۱۵/۱۵	۶۱/۷۹
۴	۳/۴۲	۹/۰۳	۷۰/۷۹
۵	۲/۵۰	۶/۵۹	۷۷/۳۹
۶	۲/۱۶	۵/۶۸	۸۳/۰۷
۷	۱/۴۳	۳/۷۸	۸۶/۸۶
۸	۱/۲۲	۳/۲۲	۹۰/۰۹

مأخذ: محاسبات نگارندگان

۳-۳-۳- نام گذاری عامل ها

با توجه به میزان همبستگی و شرکت شاخص ها در هر یک از عوامل می توان آن ها را به شرح زیر نام گذاری نمود:

عامل اول: مقدار ویژه این عامل ۱۱/۴۰ می باشد که به تنهایی قادر است حدود ۳۰ درصد واریانس را تشریح نماید. همان طور که در جدول شماره (۲) قابل مشاهده است، در عامل مذکور ۱۱ شاخص بارگذاری شده اند که از این تعداد ۶ شاخص اقتصادی و ۵ شاخص اجتماعی بوده و تجمع این شاخص ها در یک عامل نشان دهنده ارتباط نزدیک میان آن ها در پهنه ای استان می باشد. بدین ترتیب عامل اول را می توان عامل اقتصادی- اجتماعی نام گذاری نمود.

جدول (۲): شاخص های بارگذاری شده درعامل اول

ردیف	نام شاخص	ضریب همبستگی
۱	درصد مسکن بادوام	۰/۹۰
۲	نرخ رشد اقتصادی ۷۷-۸۵	۰/۸۸
۳	نرخ باسوادای شهری	۰/۸۶
۴	لگاریتم سرانه درآمد	۰/۷۶
۵	نسبت افراد دارای مدرک فوق لیسانس و دکتری به جمعیت باسواد	۰/۷۵
۶	شاغلان دارای تحصیلات عالی در بخش کشاورزی	۰/۷۲
۷	معکوس نرخ وابستگی	۰/۷۰
۸	نرخ باسوادای روستایی	۰/۶۶
۹	شاغلان دارای تحصیلات عالی در بخش صنعت	۰/۶۵
۱۰	تعداد دانشجویان به ازای ۱۰۰ هزار نفر	۰/۶۳
۱۱	شاخص توسعه انسانی	۰/۶۲

مأخذ: محاسبات نگارندگان

عامل دوم: مقدار ویژه این عامل ۶/۳۱ بوده که به تنهایی ۱۶/۶ درصد واریانس را پوشش می دهد. در این عامل ۷ شاخص بارگذاری شده اند که از این تعداد ۵ شاخص مربوط به شاخص های بهداشتی و درمانی، یک شاخص مربوط به خدمات فرهنگی و یک شاخص مربوط به خصوصیات جمعیتی استان می باشد. (جدول شماره ۳) بدین ترتیب با توجه به شاخص های مذکور می توان این عامل را عامل بهداشتی- فرهنگی نام گذاری نمود.

جدول (۳): شاخص های بارگذاری شده در عامل دوم

ردیف	نام شاخص	ضریب همبستگی
۱	تعداد بیمارستان به ازای ۱۰۰ هزار نفر	۰/۸۸
۲	درصد شهرنشینی	۰/۸۵
۳	تعداد داروخانه به ازای ۱۰ هزار نفر	۰/۸۵
۴	تعداد تخت بیمارستان به ازای ۱۰ هزار نفر	۰/۸۴
۵	تعداد سینما به ازای هر ۱۰ هزار نفر	۰/۷۷
۶	تعداد آزمایشگاه به ازای ۱۰ هزار نفر	۰/۶۴
۷	تعداد پزشک متخصص به ازای ۱۰ هزار نفر	۰/۶۳

مأخذ: محاسبات نگارندگان

عامل سوم: مقدار ویژه این عامل ۵/۷۶ بوده که ۱۵/۱۵ درصد واریانس را تفسیر می نماید. همان طور که در جدول شماره (۴) قابل بررسی است، در این عامل ۷ شاخص بارگذاری شده اند که با توجه به شاخص های بارگذاری شده می توان این عامل را عامل آموزشی - خدماتی نامید.

جدول (۴): شاخص های بارگذاری شده در عامل سوم

ردیف	نام شاخص	ضریب همبستگی
۱	شاخص دسترسی به خدمات زیربنایی	۰/۸۲
۲	تعداد دبستان به ازای هر ۱۰۰ دانش آموز ابتدایی	۰/۷۳
۳	سرانه اعتبارات	۰/۶۷

ادامه جدول (۴): شاخص های بارگذاری شده در عامل سوم

۰/۵۷	تعداد دبیرستان به ازای هر ۱۰۰ دانش آموز دبیرستانی	۴
۰/۵۶	تعداد معلم به ازای هر ۱۰۰ دانش آموز	۵
۰/۵۳	تعداد مدرسه راهنمایی به ازای هر ۱۰۰ دانش آموز راهنمایی	۶
۰/۵۳	تعداد کتابخانه به ازای هر ۱۰ هزار نفر	۷

مأخذ: محاسبات نگارندگان

عامل چهارم: مقدار ویژه این عامل $3/42$ بوده که $9/03$ درصد واریانس را پوشش می دهد. در این عامل ۴ شاخص بارگذاری شده اند که از این تعداد ۱ شاخص اقتصادی، ۲ شاخص مربوط به خدمات فرهنگی - اجتماعی و یک شاخص مربوط به خصوصیات جمعیتی استان می باشد. (جدول شماره ۵)

جدول (۵): شاخص های بارگذاری شده در عامل چهارم

ردیف	نام شاخص	ضریب همبستگی
۱	شاخص تخصص فعالیت های صنعتی	۰/۹۱
۲	تعداد افراد تحت پوشش بیمه به کل جمعیت	۰/۸۳
۳	تعداد اماکن ورزشی به ازای هر ۱۰ هزار نفر	۰/۷۲
۴	نسبت دانش آموزان دختر به پسر	۰/۵۸

مأخذ: محاسبات نگارندگان

عامل پنجم: مقدار ویژه این عامل $2/5$ بوده که $6/59$ درصد واریانس را توضیح می دهد. همان طور که در جدول شماره (۶) قابل بررسی است، در این عامل ۲ شاخص بارگذاری شده اند که هر دو مربوط به شاخص های اقتصادی می باشند. بنابراین عامل مذکور صرفاً یک عامل اقتصادی می باشد.

جدول (۶): شاخص های بارگذاری شده در عامل پنجم

ردیف	نام شاخص	ضریب همبستگی
۱	نسبت شاغلان به کل جمعیت	۰/۹۵
۲	معکوس نرخ بیکاری	۰/۸۸

مأخذ: محاسبات نگارندگان

عامل ششم: مقدار ویژه این عامل $2/16$ بوده که $5/68$ درصد واریانس را پوشش می دهد. در عامل مذکور ۳ شاخص بارگذاری شده اند که از این تعداد شاخص، ۱ شاخص اقتصادی و ۲ شاخص آموزشی می باشد. (جدول شماره ۷)

جدول (۷): شاخص های بارگذاری شده در عامل ششم

ردیف	نام شاخص	ضریب همبستگی
۱	تعداد دانشگاه به ازای ۱۰۰ هزار نفر	۰/۷۷
۲	نسبت شاغلان صنعت به کل جمعیت	۰/۶۹
۳	تعداد باسوادان زن به مرد	۰/۶۹

مأخذ: محاسبات نگارندگان

عامل هفتم: مقدار ویژه این عامل $1/43$ بوده که $3/78$ درصد واریانس را توضیح می دهد. همان طور که در جدول شماره (۸) قابل بررسی است، در این عامل ۳ شاخص بارگذاری شده اند که هر سه مربوط به شاخص های اقتصادی می باشند.

جدول (۸) : شاخص های بارگذاری شده در عامل هفتم

ردیف	نام شاخص	ضریب همبستگی
۱	شاخص تخصص بخش کشاورزی	۰/۸۲
۲	نسبت تعداد واحد مسکونی به خانوار	۰/۶۸
۳	معکوس درصد خانوارهای زیر خط فقر	۰/۶۵

مأخذ : محاسبات نگارندگان

عامل هشتم: مقدار ویژه این عامل ۱/۲۲ بوده که قداراست ۳/۲۲ درصد واریانس را پوشش دهد. تنها شاخص بارگذاری شده در این عامل نرخ پس انداز با میزان همبستگی ۰/۷۶ می باشد...

۴- سطح بندی شهرستان ها بر اساس شاخص ترکیبی توسعه

جهت سطح بندی ۱۶ شهرستان استان، ۸ عامل به دست آمده از روش تحلیل عاملی، از طریق شاخص ترکیبی توسعه (ECDI)، تلفیق و مورد بررسی قرار گرفت. مطابق با بررسی های صورت گرفته در مجموع ۳ شهرستان توسعه یافته، ۵ شهرستان میان توسعه یافته بالا، ۳ شهرستان میان توسعه یافته پایین، ۴ شهرستان فروتوسعه یافته و یک شهرستان محروم شناخته شده اند. (جدول شماره ۹) نقشه شماره (۱) توزیع فضایی شهرستان های مذکور را در سطح استان به تصویر می کشد.

جدول (۹) : وضعیت شهرستان ها در گروه های مختلف از نظر شاخص توسعه یافتگی

ردیف	وضعیت برخورداری	نام شهرستان	تعداد	درصد
۱	توسعه یافته	رامسر - چالوس - ساری	۳	۱۸/۷
۲	میان توسعه یافته بالا	آمل - بابل - بابلسر - تنکابن - نوشهر	۵	۳۱/۲
۳	میان توسعه یافته پایین	سوادکوه - قائمشهر - نور	۳	۱۸/۷
۴	فروتوسعه یافته	بهشهر - جویبار - محمودآباد - نکا	۴	۲۵
۵	محروم	گلوگاه	۱	۶/۲

مأخذ : محاسبات نگارندگان

شهرستان گلوگاه با اختلاف فاحش نسبت به شهرستان های سطوح بالا، در سطح آخر استان جای گرفته که نیازمند توجه ویژه مسؤولان و برنامه ریزان استان می باشد.

چهار شهرستان پرجمعیت استان یعنی ساری، بابل، آمل و قائمشهر از نظر شاخص ترکیبی توسعه یافتگی در سطوح توسعه یافته و میان توسعه استان جای گرفته اند. این موضوع حاکی از آن است که توزیع تسهیلات و امکانات مختلف در شهرستان های مذکور نسبت به سایر شهرستان ها متعادل-تر می باشد.

حدود نیمی از شهرستان های استان (۴۹/۹ درصد) از نظر شاخص توسعه یافتگی در سطح میان توسعه جای گرفته اند.

۳۱/۲ درصد از شهرستان های استان مازندران از نظر شاخص توسعه یافتگی در سطح فروتوسعه و محروم استقرار یافته اند.

تمام شهرستان های فروتوسعه یافته و محروم، در نیمه شرقی استان استقرار یافته اند. تمام شهرستان های مستقر در نیمه غربی استان مازندران، در سطوح اول تا سوم سطح بندی توسعه جای گرفته اند.

در پایان ذکر دو نکته ضروری به نظر می رسد :

نکته اول : واقع شدن بعضی از شهرستان ها در سطوح بالا، نشان دهنده وضعیت ایده آل در آنها نبوده و فقط جایگاه شهرستان های مذکور را در ارتباط با سایر شهرستان ها مشخص می نماید.

نکته دوم : در این پژوهش، تعیین سطح توسعه یافتگی شهرستان های استان مازندران بر اساس ۳۷ شاخص ذکر شده در صفحات قبل صورت گرفته است. بدیهی است در صورت در نظر گرفتن شاخص های متفاوت دیگر، این سطح بندی تغییر خواهد نمود.

منابع و مأخذ

- پاگ، سدريک، ۱۳۸۳، شهرهای پایدار در کشورهای در حال توسعه، مترجم ناصر محرم نژاد، مرکز مطالعاتی و تحقیقاتی معماری و شهرسازی وزارت مسکن و شهرسازی
- تقوایی، مسعود و قائد رحمتی، صفر، ۱۳۸۵، تحلیل شاخص های توسعه فرهنگی استان های کشور، مجله جغرافیا و توسعه ناحیه ای، صص ۱۱۷-۱۳۲
- رخشانی نسب، حمیدرضا، ۱۳۸۷، بررسی روند توسعه پایدار شهری در ایران، پایان نامه کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشکده ی ادبیات و علوم انسانی دانشگاه اصفهان.
- زاكس، ولفانگ، ۱۳۷۷، نگاهی نو به مفاهیم توسعه، ترجمه فریده فرهی وحید بزرگی، تهران: نشرمرکز.
- زنجانی، حبیب ا...، ۱۳۷۱، جمعیت و توسعه، مجموعه مقالات جمعیت و توسعه، مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران.
- کلاتری، خلیل، ۱۳۸۰، برنامه ریزی و توسعه منطقه ای (تئوری ها و تکنیک ها)، انتشارات خوشبین و انوار دانش.
- مرکز آمار ایران، ۱۳۸۵، نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن.
- مرکز آمار ایران، ۱۳۸۵، سالنامه آماری کشور.
- معاونت برنامه ریزی استانداری مازندران، ۱۳۸۵، سالنامه آماری استان مازندران.
- معاونت برنامه ریزی استانداری مازندران، ۱۳۸۵، شاخص های برنامه ای اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی استان مازندران.
- معاونت برنامه ریزی استانداری مازندران، ۱۳۸۶، شاخص های برنامه ای اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی استان مازندران.
- موسوی، میرنجف و حکمت نیا، حسن، ۱۳۸۴، تحلیل عاملی و تلفیق شاخص ها در تعیین عوامل مؤثر بر توسعه انسانی نواحی ایران، مجله جغرافیا و توسعه، شماره ۶، صص ۵۵-۶۹
- مهندسين مشاور مازند طرح، ۱۳۸۷، طرح جامع مسکن استان مازندران، سازمان مسکن و شهرسازی استان مازندران.
- میرزائی، شاهپور، ۱۳۸۴، بررسی مسایل توسعه شهری از دیدگاه توسعه پایدار، رساله کارشناسی ارشد شهرسازی، دانشکده معماری و شهرسازی دانشگاه شهید بهشتی.

- .Bhatia, V.K&Rai, S.C, 2004, Evaluation of socio – economic development in small areas, New Dehli.
- .Capra, Miranda G, 2005, Factor Analysis of Card Sort Data: An Alternative Hierarchical Cluster Analysis, Proceedings of Human Factors and Ergonomics Society 49th Annual Meeting.
- .Frazier, J. G. (1997) Sustainable Development: Modern elixir or sack dress? Environmental conservation. 24(2): 182-193.
- .Freitas Lopes, H & West, M, 2004, Bayesian Model Assessment in Factor Analysis, Statistic Sinica, vol 14.
- . Ness, petter, 2001, urban planning and sustainable development, European planning studies, Vol 9, No.4.

Archive of SID